

27.11.2017

EOAK/6446/2016

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Anu Rita

ERILLÄÄN PIDETTÄVIKSI MÄÄRÄTTYJEN TUTKINTAVANKIEN ULKOILUTTAMINEN

1 KANTELU

Kantelija pyysi tutkimaan Mikkelin vankilan menettelyä tuomioistuimen pakkokeinolain nojalla erillään pidettäviksi määräämien tutkintavankien ulkoilun järjestämisessä. Kantelijan mukaan yhteydenpitorajoituksia ei ole vankilassa noudatettu, koska tutkintavankeja, joiden yhteydenpitoa oli rajoitettu, ei ole ulkoilun aikana pidetty erillään muista vangeista.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Mikkelin vankilan selvitys ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunto.

Kantelija antoi vastineen.

3 RATKAISU

3.1 Selvitys ja lausunto

Mikkelin vankilan selvityksessä myönnetään, että joitakin ”rajoitusvankeja” on ulkoilutettu samaan aikaan toisten vankien kanssa, ei kuitenkaan samassa jutussa vangittuna olevien kanssa yhdessä. Vankilan mukaan tarpeen vaatiessa on oltu yhteydessä poliisiin tiedustellen muun muassa, kuinka kriittisessä tilanteessa tutkinta tai oikeudenkäynnin turvaaminen on. Vankilan mukaan ulkoilujärjestelyissä kyse on siitä, että vuorokauden tunnit eivät riitä ulkoiluttamaan kaikkia rajoitusvankeja yksitellen sen jälkeen, kun vankila teki ulkoilutukseen muutoksia. Muutosten syynä oli vankilan mukaan se, että eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastuksen tarkastuspöytäkirjassa todettiin, että pieniä pihvoja ei ole pidetty soveltuvina pidempään kuin muutaman päivän ulkoiluun (EOAK/4397/2016). Vankilan selvityksessä todetaan, että Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen turvallisuuspäällikkö on tietoinen edellä kuvatusta käytännöstä eikä se hänen mukaansa poikkea muiden tutkintavankiloiden vastaavasta.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö esitti lausunnossaan, että esimerkiksi ulkoilupihojen määrä vankilassa tai valvontaresurssit vaikuttavat siihen, miten monta yksitellen tapahtuvaa ulkoilutusta pystytään päivittäin järjestämään.

Keskushallintoyksikkö toteaa, että tutkintavankeus tulee toimeenpanna siten, että tuomioistuimen määräämät yhteydenpitorajoitukset toteutetaan täysimääräisesti. Asiassa ei siten ole muuta vaihtoehtoa kuin yrittää suunnitella ja järjestää ulkoilu käytettävissä olevilla resursseilla paremmin niin, että yhteydenpidon rajoittaminen toteutuu. Ulkoilun ja muiden vastaavien järjestelyiden optimoinnin tulisikin olla vankiloiden jatkuvaa, rullaavaa toimintaa. Tehtävää kuitenkin hankaloittaa se, että tutkintavankien määrä tai se, onko heillä yhteydenpidon rajoitus, eivät ole vankilan ennakoitavissa.

Keskushallintoyksikön mukaan saadun selvityksen perusteella arvioituna Mikkelin vankilassa voitaisiin tarkemmin katsoa yhteydenpidon rajoituksen tarkkaa sisältöä kunkin tutkintavangin kohdalla. On mahdollista, että osa tutkintavangeista voi ulkoilla keskenään rajoitukset huomioiden. Tämä edellyttää, että yhteydenpitorajoitusta koskeva tuomioistuimen ratkaisu on riittävän yksiselitteinen siinä, kehen toiseen tutkintavankiin tai vankiin yhteyttä voidaan pitää.

Hyvänä voidaan pitää sitä, että selvityksen perusteella Mikkelin vankila on ottanut yhteyttä poliisiin. Poliisi voi poistaa yhteydenpidon rajoituksen yksinkertaisella menettelyllä pakkokeinolain 4 luvun 4 §:n 3 momentissa mainitun virkamiehen päätöksellä. Rikosseuraamuslaitoksessa on havaittu, ettei poliisilta välttämättä saada päätöksiä yhteydenpitorajoituksen poistamisesta, jos rajoitusta ei ole enää tarpeen pitää voimassa. Voi myös olla, että joissain tapauksissa kyse on ollut tiedonkulun ongelmasta. Viitteitä on ollut myös siitä, että poliisi on saattanut vaatia mahdollisimman tiukkoja yhteydenpidon rajoituksia tutkintavangille ikään kuin kaiken varalta. Tuomioistuimen saattaa näissä tilanteissa olla vaikea arvioida sitä, onko pelko tutkinnan vaarantumisesta kaikilta osin perusteltu ja aiheellinen.

Sen ohella, ettei yhteydenpitoa saa rajoittaa enempää eikä pidempään kuin on välttämätöntä, turhien yhteydenpitorajoitusten noudattaminen kuluttaa vankilan resursseja. Keskushallintoyksikön näkemyksen mukaan yhteydenpidon rajoitusten edellytysten voimassaoloa olisikin hyvä seurata myös vankilan toimesta ja olla tarvittaessa yhteydessä poliisiin. Olisi hyvä, jos vankiloiden resurssit voitaisiin kohdentaa nimenomaan niihin tutkintavankeihin, joiden kohdalla on vaara tutkinnan sotkemisesta.

Vankilan selvityksessä tuodaan ilmi, että Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen turvallisuuspäällikkö on tietoinen Mikkelin vankilan käytännöstä eikä käytännön pitäisi poiketa muiden tutkintavankiloiden vastaavasta. Rikosseuraamusalueiden turvallisuuspäälliköille ja eräille vankiloiden johtajille tehdyn sähköpostikyselyn perusteella etenkin suurimmissa vankiloissa joudutaan jatkuvasti arvioimaan yhteydenpidon rajoittamiseen liittyviä käytännön näkökohtia suhteessa tutkintavankeuslaissa asetettuihin sisällöllisiin vaatimuksiin. Lisäksi hyvin tiukat yhteydenpidon rajoitukset saattavat pitää tutkintavangin lähes totaalissa eristyksessä ja tutkintavankeuden kesto voi olla hyvin pitkäkin.

Edellä selostetun lisäksi keskushallintoyksikön lausunnossa kerrotaan eräiden muiden tutkintavankiloiden tilanteesta ja erillään pitorajoitusten toteuttamisesta niissä. Keskushallintoyksikkö toteaa myös, että oikeusasiamies on vastikään kiinnittänyt Mikkelin vankilan vakavaa huomiota huolellisuuteen tutkintavangin yhteydenpitorajoitusten täytäntöönpanossa (EOAK/2918/206, päätös 18.4.2017).

3.2 Oikeusohjeita

Pakkokeinolain 4 luvussa säädetään kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisesta muuhun henkilöön. Säännökset ovat kokonaisuudessaan tämän päätöksen liitteenä. Mainitsen tässä jaksossa 3.2 vain joitakin kantelun kannalta olennaisimpia säännöksiä.

Pakkokeinolain 4 luvun 2 §:ssä säädetään yhteydenpidon rajoittamisen sisällöstä. Sen 1 momentin mukaan yhteydenpitorajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin säilyttämistilan tai vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn kiinni otetun, pidätetyn tai tutkintavangin kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pidempään kuin on välttämätöntä.

Pakkokeinolain 4 luvun 4 §:ssä säädetään yhteydenpidon rajoittamisesta päättämisestä muun muassa, että tutkintavankeuteen liittyvästä yhteydenpidon rajoittamisesta ja sen voimassaolon jatkamisesta päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai vankilan johtajan esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuin. Saman lainkohdan mukaan yhteydenpidon rajoittamisesta päättävän tai sen esittämiseen oikeutetun virkamiehen on päätettävä yhteydenpidon rajoituksen poistamisesta, jos rajoituksen edellytyksiä ei enää ole.

Esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 luvun 4 §:ssä säädetään yhteydenpidon rajoittamisesta tehtävästä ilmoituksesta. Pykälän mukaan toimenpiteestä päättäneen viranomaisen on viipymättä ilmoitettava tutkintavangin säilytyspaikkaan, jos tutkintavangin yhteydenpitoa on rajoitettu, yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä on muutettu tai se on kumottu.

Tutkintavankeuslain 3 luvun 5 §:ssä säädetään tutkintavangin oikeudesta ulkoiluun. Sen mukaan tutkintavangille on annettava mahdollisuus ulkoilla vähintään tunti päivässä, jollei tutkintavangin terveydentila taikka vankilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvä erityisen painava syy ole esteenä.

3.3 Kannanotto

Voin yhtyä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön näkemykseen, että tuomioistuimen määräämät yhteydenpidon rajoitukset tulee toteuttaa täysimääräisesti. Mikkelin vankila on menetellyt lainvastaisesti, jos tutkintavangit ovat ulkoilun aikana voineet olla yhteydessä toisten tutkintavankien tai vankeusvankien kanssa vastoin sitä, mitä tuomioistuin on yhteydenpidon rajoituksista määrännyt.

Kantelussa ei yksilöity tarkemmin, keitä tutkintavankeja Mikkelin vankilan rikosseuraamuskeskimies olisi määrännyt ulkoilutettavaksi yhdessä muiden kanssa vastoin tuomioistuimen määräämiä yhteydenpidon rajoituksia. Ajallisesti kantelu oli yksilöity koskemaan viikkoa 44 vuonna 2016. Vastineessaan kantelija yksilöi yhden nimeltä mainitun tutkintavangin, joka oli hänen mukaansa erittäin tiukkojen rajoitusten kohteena, mistä huolimatta hänet oli määrätty ulkoilutettavaksi yhdessä muiden kanssa.

Mikkelin vankilan selvityksessä myönnetään, että joitakin yhteydenpidon rajoitusten kohteena olevia tutkintavankeja on ulkoilutettu samaan aikaan toisten vankien kanssa. Selvityksessä ei ole tämän yksilöidymiä tietoja tutkintavankien ulkoiluista viikon 44 aikana. Selvityksessä ei oteta yksiselitteisesti kantaa siihen, onko joidenkin tutkintavankien ulkoiluttamisessa tuolloin rikottu tuomioistuimen tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisesta antamia määräyksiä. Ilmeisesti selvityksessä tarkoitetaan kiistää määräysten rikkominen, kun siinä on todettu, ettei samassa jutussa vangittuna olevia ole ulkoilutettu yhdessä ja että tarvittaessa on oltu yhteydessä poliisiin tutkinnan ja oikeudenkäynnin turvaamisen kriittisyyden suhteen.

En pidä tarpeellisena vastineessa esitettyjen tietojen perusteella ryhtyä enää erikseen selvittämään asiaa siinä mainitun yksittäisen vangin osalta. Sinänsä asia on vakava ja erittäin merkityksellinen rikosprosessin turvaamisen kannalta. Mikkelin vankilan huomiota on kuitenkin jo äskettäin vakavasti kiinnitetty huolellisuuden noudattamiseen käräjäoikeuden päätöksen täytäntöönpanossa (EOAK/2918/2016, päätös 18.4.2017). Pidän Mikkelin vankilan osalta riittävänä, että saatan sen tietoon käsitykseni menettelyn virheellisyydestä, jos tuomioistuimen määräämiä yhteydenpidon rajoituksia on jätetty noudattamatta.

Totean selvyyden vuoksi vielä, että yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös voi lain mukaan kohdistua kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin säilyttämistilan tai vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn kiinni otetun, pidätetyn tai

tutkintavangin kanssa. Näin ollen, jos yhteydenpitoa vankilassa oleviin henkilöihin ylipäätään on rajoitettu, yhteydenpitorajoituksen tulisi kohdistua vain tiettyihin, päätöksessä yksilöityihin henkilöihin. Muita henkilöitä rajoitus ei koske. Rajoitusten täytäntöönpanossa on siten menetelty lainvastaisesti vain siinä tapauksessa, että yhteydenpitoa tuomioistuimen päätöksessä mainittuihin henkilöihin ei ole estetty.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on lausunnossaan käsitellyt asiaa yleisemmällä tasolla kuin yksittäisen vangin tai edes yksittäisen vankilan osalta. Myös ylimmän laillisuusvalvojan työssä on ollut havaittavissa keskushallintoyksikön lausunnossaan esiin ottamia ongelmia.

Ei ole poikkeuksellista, että vankilat joutuvat tiedustelemaan yhteydenpitorajoitusten laajuuden ja voimassaolon välttämättömyyttä. Pakkokeinolain mukaan yhteydenpidon rajoittamisesta päättävän tai sen esittämiseen oikeutetun virkamiehen on päätettävä yhteydenpitorajoituksen poistamisesta, jos rajoituksen edellytyksiä ei enää ole. Kyseisellä virkamiehellä on siten velvollisuus rajoituksen poistamiseen. Lisäksi rajoituksesta poistamisesta päätettäessä on velvollisuus ilmoittaa siitä viipymättä tutkintavangin säilytyspaikkaan. Näin ollen vankiloiden ei tulisi joutua tiedustelemaan rajoitusten aiheellisuutta, vaan asianomaisen viranomaisen tulisi oma-aloitteisesti heti poistaa rajoitukset siltä osin kuin ne eivät ole enää tarpeen.

Pidän mahdollisena myös sitä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön esittämää näkemystä, että joissakin tapauksissa rajoituksia alun pitäen vaaditaan ja määrätään laajempina kuin olisi välttämätöntä.

On sekä tutkintavangin perusoikeuksien ja kohtelun että vankilan toiminnan kannalta hyvin ongelmallista, jos yhteydenpitorajoitukset ovat perusteettoman laajat tai voimassa kauemmin kuin olisi välttämätöntä. Olen tässä päätöksessäni arvioinut vain vankilan toimintaa. Tulen mahdollisuuksien mukaan muissa yhteyksissä kiinnittämään huomiota Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön esittämiin esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten toimintaan ehkä liittyviin ongelmiin.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen tuomioistuimen päätösten täytäntöönpanosta Mikkelin vankilan tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Mikkelin vankilan johtajalle.

Lähetän päätökseni myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskukselle.

Liite asiaan EOAK/6446/2016

Oikeusohjeita

Pakkokeinolaki (22.7.2011/806)

4 luku

Yhteydenpidon rajoittaminen

1 §

Yhteydenpidon rajoittamisen edellytykset

Esitutinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (768/2005) 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Yhteydenpitoa lähiomaisen tai muun läheisen kanssa ja yhteydenpitoa tutkintavankeuslain 9 luvun 12 §:ssä tarkoitetun edustuston kanssa voidaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä. Yhteydenpitoa lähiomaiseen saadaan rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi. (10.4.2015/396)

2 §

Yhteydenpidon rajoittamisen sisältö

Yhteydenpitorajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin säilyttämistilan tai vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn kiinni otetun, pidätetyn tai tutkintavangin kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä.

Kirjeiden tarkastamisesta ja lukemisesta säädetään tutkintavankeuslain 8 luvussa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 luvussa sekä kirjeiden takavarikoimisesta tämän lain 7 luvussa.

3 §

Yhteydenpidon rajoittamisen voimassaolo

Yhteydenpitorajoitus lakkaa olemasta voimassa kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden päättyessä. Väliaikaisen rajoituksen voimassaolo lakkaa, jos esitystä yhteydenpitorajoituksesta ei tehdä tuomioistuimelle määräajassa.

4 §

Yhteydenpidon rajoittamisesta päättäminen

Yhteydenpidon rajoittamisesta kiinniottamisen ja pidättämisen aikana päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tutkinta-vankeuteen liittyvästä yhteydenpidon rajoittamisesta ja sen voimassaolon jatkamisesta päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai vankilan johtajan esityksestä vangitsemisesta päättävä tuomioistuin. Yhteydenpidon rajoittamisesta voi ennen

tuomioistuimen ratkaisua väliaikaisesti päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä vankilan johtaja tai, jos tutkintavanki on sijoitettu poliisin säilytystilaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Jos tuomioistuin 3 luvun 9 §:n nojalla lykkää pidätetyn vangitsemista koskevan asian käsittelyä, sen tulee päättää pidätetylle määrätyn väliaikaisen yhteydenpitorajoituksen voimassa pitämisestä tai muuttamisesta. Yhteydenpitorajoitus ja sen perusteet on otettava uudelleen käsiteltäviksi 3 luvun 15 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasian uudelleen käsittelyn yhteydessä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun yhteydenpidon rajoittamisesta päättävän tai sen esittämiseen oikeutetun virkamiehen on päätettävä yhteydenpitorajoituksen poistamisesta, jos rajoituksen edellytyksiä ei enää ole.

5 §

Erillinen käsittely tuomioistuimessa

Yhteydenpitorajoituksen kohteena oleva tutkintavanki voi saattaa pelkästään yhteydenpidon rajoittamista koskevan asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, jolloin soveltuvin osin noudatetaan 3 luvun 15 §:n säännöksiä vangitsemisasian uudelleen käsittelystä. Tuomioistuimen on poistettava yhteydenpitorajoitus siltä osin kuin edellytyksiä sille ei enää ole.

Jos yhteydenpidon rajoittamista koskevaa esitystä käsitellään vangitsemisesta erillisenä, noudatetaan soveltuvin osin, mitä 3 luvun 4 §:ssä, 5 §:n 1 momentissa sekä mainitun luvun 6 §:n 1, 2 ja 4 momentissa säädetään vangitsemisasian käsittelystä.

6 §

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen antamasta yhteydenpidon rajoittamista koskevasta päätöksestä saavat kannella rajoituksen kohteena oleva tutkintavanki ja pidättämiseen oikeutettu virkamies. Kantelun ja sen käsittelemisen osalta noudatetaan soveltuvin osin 3 luvun 19 §:n 1 ja 2 momenttia.

Valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta (13.2.2014/122)

2 luku

Pakkokeinot

4 §

Ilmoitus yhteydenpidon rajoittamisesta

Toimenpiteestä päättäneen viranomaisen on viipymättä ilmoitettava tutkintavangin säilytyspaikkaan, jos tutkintavangin yhteydenpitoa on rajoitettu, yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä on muutettu tai se on kumottu.